

Norsvins innspill til beskrivelse av dagens dyrehold i ny dyrevelferdsforskrift

Svin

Innhold

Norsvins innspill til beskrivelse av dagens dyrehold i ny dyrevelferdsforskrift	1
Svin	1
Grisens biologi	2
Betydning og omfang	2
Produksjon og driftsopplegg (avlspurke, smågris, slaktegris, purkeringer, utedrift osv.)	3
Innredningssystemer	5
Fôr og vann	6
Inngrep	6
Fysisk helse	7

Grisens biologi

Griser er flokkdyr med en hierarkisk oppbygd flokk som naturlig består av en mindre gruppe purker med deres unger. Unge råner danner egne flokker, mens eldre råner holder seg for seg selv. Grisene er utforskende og nysgjerrige dyr som i naturen bruker det meste av sin våkne tid på å søke etter mat. Roteadferden er en del av grisen naturlige adferdsbehov. Grisene er altetende. Grisene er en art som fra naturens side har høy reproduksjonsevne og føder kull med mange unger. Det er det eneste klauvdyret som bygger rede til ungene. Drektighetstida er i underkant av fire måneder og naturlig avvenningsalder er fra 13 til 20 uker, avhengig av tilgangen på annen mat. Grisene er renslige, og under optimale forhold gjør de ikke fra seg på liggeplassen. Under hvile ligger griser ofte tett sammen. Grisene er varmekjære dyr, men har ikke svettekjertler og avkjøler seg ved å rulle seg eller ligge i våt jord. Grisen bruker lukt, smak, lyd og visuelle signaler i sin kommunikasjon. Kjemiske luktesignaler er helt klart det viktigste for grisen etterfulgt av smak, lyd og til slutt syn. Med erfaring og øvelse kan vi mennesker lære oss å kjenne igjen de viktigste visuelle og auditoriske signalene fra grisen.

Betydning og omfang

- **Strukturutvikling.** De siste tjue årene har det skjedd en betydelig strukturutvikling i norsk svineproduksjon. Både kravet om løsdrift for purker fra år 2000 og økning i husdyrkonsesjonen i 2004 har vært betydelige årsaker til dette. Betingelser fra fôr- og slakteribransjen på større leveranser har også bidratt til utviklingen. Antall smågrisbesetninger er redusert med 67 prosent fra 2496 til 817 produsenter fra 2002 til 2022. Antall avlspurker er på samme tid redusert med 32 prosent fra 55881 til 37777 avlspurker ifølge søknad om produksjonstilskudd. På samme tid har antall slakta slaktegris, økt med 19 prosent. I 2022 ble det slaktet 1,47 millioner slaktegris. Omtrent 70 prosent føres frem i rene slaktegrisbesetninger, resten føres frem i kombinert-besetninger. Det er særlig tre områder med høy tetthet av gris som utgjør til sammen over 80% av landets svineproduksjon: Kornområder på Østlandet og i Trøndelag samt Jæren.
- **Betydning** - Det er om lag 2 000 årsverk direkte knyttet til svineproduksjon. I tillegg kommer rundt regnet 5 200 årsverk i tilgrensende virksomheter. Det er beregnet at næringens verdiskapning tilsvarer mer enn 6 milliarder kroner i året. Hver nordmann konsumerer i gjennomsnitt 21 kilo svinekjøtt per år. Grisen er en viktig faktor for opprettholdelse av norsk kornproduksjon og er en stor avtager av norskprodusert korn som ikke holder god nok kvalitet som menneskeføde. Rundt 80 prosent av fôret til gris er norskprodusert når man inkluderer kraftfôr, grovfôr og biprodukter fra næringsmiddelindustri. Det anslås at om lag en tredjedel av det samlede arealet på korn og oljefrø i Norge brukes til produksjon av kraftfôr til svin, hovedsakelig bygg. Svineproduksjonen er ikke ubetydelig avtager av biprodukter fra næringsmiddelindustrien. Grisen er også et viktig bidrag for opprettholdelse av dagens geografiske produksjonsfordeling for landbruket som helhet. Grisen sikrer jevne tilførsler og bidrar til å opprettholde en desentralisert slakteristruktur som gjør det mulig for sesongbaserte produksjonsformer (for eksempel sau) å drive i distriktene og samtidig ha lønnsomme slakterier.
- **Omfang** - Svineproduksjonen har hatt en stor effektivitetsøkning siden forrige stortingsmelding. I løpet av de siste 20 årene har gjennomsnittlig antall avvente smågris økt fra 21,4 per årspurke til 29,5 per årspurke (Ingris årsstatistikk 2022). En årspurke produserer ca. 670 kilo mer i dag enn for 20 år siden. Denne effektivitetsøkningen skyldes en kombinasjon av forbedret genetisk materiale, profesjonalisering og kompetanseøkning blant

produsentene, overgang til puljedrift, bedre smittebeskyttelse, bedre fôr og fôringsrutiner, samt generell forbedring av miljøet og driftsrutiner i det enkelte grisehus. Effektiv produksjon er samfunnsøkonomisk, gir lavere klimautslipp og lavere fôrforbruk frigir dyrka mark for økt produksjon av fôrråvarer.

Produksjon og driftsopplegg (avlspurke, smågris, slaktegris, purkeringer, utedrift osv.)

- *Produksjon og driftsopplegg* - Konvensjonell svineproduksjon er spesialisert i ulike produksjonsformer. På den måten sikrer man effektiv drift, god dyreflyt og forutsigbare arbeidsoppgaver og arbeidsmengde.
 - *Puljedrift.* Siden forrige stortingsmelding har produksjonsformen i svinenæringen endret seg vesentlig. De fleste konvensjonelle produsenter har en eller annen form for puljedriftssystem i sitt fjøs i dag. Det vil si at dyrene er delt inn i grupper som gjør at arbeidsoppgaver kommer rutinemessig. Utgangspunktet for puljedrift er purkas biologi og dens syklus. Puljedrift gjør det mulig å drive etter alt-inn-alt-ut prinsippet slik at fødeavdelingene og eventuelt smågrisrommene tømmes helt for griser, vaskes og eventuelt desinfiseres før det settes inn nye dyr i rommene. Dette reduserer smittepresset og sykdomsfrekvensen og man kan tilpasse miljøforholdene etter alderen på grisene, noe som er dyrevelferdsmessig gunstig. Grisingene kommer konsentrert i løpet av ca. en uke, avvenning skjer samtidig for alle, vaksinasjoner og kastrering skjer på en rekke dyr samtidig. I en biologisk produksjon hvor noen purker får store kull og andre får mindre kull, gir puljedrift mulighet for kullutjevning slik at all spedgris får tilgang til råmelk.
 - *Ren smågrisproduksjon.* Ved ren smågrisproduksjon selges smågrisen etter 10 uker til slaktegrisprodusenter. En ren smågrisprodusent har bare avlspurker (purke som har hatt kull) og ungpurker i sin besetning. I dag blir ca. 70 prosent av smågrisen omsatt til rene slaktegrisprodusenter. I henhold til husdyrkonsesjonsregelverket kan ikke en smågrisprodusent ha mer enn 105 avlspurker i sin produksjon på ethvert tidspunkt og kan ikke utrangere flere enn 150 avlspurker. For å måle produksjonsomfang i smågrisproduksjon brukes terminologien *årspurker*. Årspurker er summen av avlspurker og bedekte ungpurker gjennom et år.
 - *Slaktegrisproduksjon.* Slaktegrisprodusenter kjøper inn smågris som veier ca. 30 kilo og fôrer disse frem til ca. 120 kilo levende vekt. Det mest vanlige i dag er å seksjonere driften ved å fylle opp avdelingsvis med smågris. På den måten reduserer man smittetrykket. Omsetning av smågris organiseres gjennom slakteriet. Med tanke på husdyrkonsesjonsregelverket er den konsesjonsfrie grensen på slaktegris 2100 konsesjonsenheter.
 - *Kombinert produksjon.* En kombinertbesetning har både purker og fôrer frem slaktegris. De fleste svineprodusenter som har purker i dag, betegner seg som delvis kombinerte, da mange fôrer opp noe av smågrisen selv, men primært selger de smågris til slaktegrisprodusent. I henhold til husdyrkonsesjonsregelverket kan ikke summen av avlspurker og slaktegrisenheter i en kombinertbesetning overstige 2100 konsesjonsenheter.

- *Purkeringer* er et driftsopplegg der en gruppe med produsenter leier purker av en større besetning med purker (et nav). Navet leier ut og leverer drektige purker 2-3 uker før grising til mindre produsenter (kalt satellitter) som driver enten som ren smågris- eller kombinertproduksjon. Etter dietida leveres purkene tilbake til navet og blir bedekt på nytt. Det er 11 purkeringer i drift i Norge i dag som står for ca. 25% av produksjonen.
- **Utedrift** - Det er et bredt spekter av ulike produksjonsformer med utedrift i Norge. Noen få produsenter holder purkene ute på et fritt område med tilgang til små hytter for redebygging hele året. De siste årene er det blitt flere som fører opp noen få slaktegris på utegang i sommerhalvåret. Det finnes også enkelte besetninger der grisen i hovedsak holdes inne, men har tilgang på uteareal deler av tiden. Per i dag utgjør omfanget av utedrift eller adgang til uteareal kun ca. 1 prosent av totalproduksjon av svinekjøtt i Norge. Andelen besetninger er høyere siden besetningene i hovedsak er små. Dagens rammebetingelser for svineproduksjonen fordrer høy effektivitet og forutsetningen for dagens praksis med utedrift er at kjøttet omsettes til en høyere pris enn normalt og ofte direkte til kunder.

Uteareal gir grisen naturlig mer stimuli og økt mulighet for å utøve naturlig adferd som å rote i jorda. Roting i underlaget er et adferdsbehov som griser er sterkt motivert for å utøve og oppfyllelse av dette kan bidra til å øke velferden. Grisen er et varmekjært dyr uten pels og klimaforholdene i Norge gjør at storskala utedrift som sikrer god dyrevelferd er utfordrende. Tilsyn og nødvendig behandling av enkelt dyr er vanskeligere og vesentlig mer arbeidskrevende når grisen går ute. Begrensede muligheter for oppfølging av grisekull er en av årsakene til at dobbelt så mange av spedgrisene som fødes ute i hytter dør, sammenlignet med spedgris født i fødebinge inne. Økt dødelighet skyldes også kulde, fuktighet og at spedgris blir tatt av rev og grevling. God dyrehelse er en forutsetning for god dyrevelferd. Svin i Norge har en svært god helsestatus og er fri for mange sykdommer. Utedrift gir økt risiko for smittsom sykdom, parasitter og redusert mattrygghet som følge av mer kontakt med villfaunaen og smitte fra den. Naturlig uteareal stimulerer grisen til å være mer aktiv. Det gir lavere effektivitet, øker fôrforbruket og fører til høyere klimagassutslipp.

Griser som går ute roter i bakken med trynet og bryter opp jorda på arealet de går på. I land der utedrift for svin er mer utbredt brukes knavring, en ring som settes i trynet på grisen for å unngå at den skal rote i jorda (se avsnitt om inngrep). I Norge er knavring forbudt. For å unngå at uteområdene blir gjørmete når jorda brytes opp bør arealene være store og det bør kunne drives vekselbruk. I naboland med mer utedrift for svin brukes i hovedsak dyrket mark som uteareal. Dette er ofte lett, selvdrenerende jord. Egnet areal for uteområde til gris i Norge vil være det samme arealet som det i dag dyrkes grønnsaker, korn og gras på. Ved utedrift vil mye av jorda ligge uten plantedekke, noe som øker risikoen for erosjon og avrenning. Gjødning vil ikke samles opp på samme måte som i konvensjonell inndrift. Det gir økt ammoniakkfordamping og dårligere utnyttelse av gjødsla.

Innredningssystemer

- *Løsdrift* - Alle dyregrupper i svineproduksjon har løsdrift. Smågris og slaktegris oppstalles normalt i grupper tilsvarende purkens kullstørrelse. Et fåtall av smågris og slaktegris i Norge går i såkalte storbinge med talle eller dypstrø. Purker oppstalles normalt i gruppestørrelse 4-8.

I dagens forskrift om hold av svin er det et forbud mot fiksering av svin, men det er likevel tillatt med fiksering i forbindelse med fôring, veterinærbehandling, inseminering og spesielt urolige enkeltdyr fra grisingstidspunkt og opp til 7 dager etter grising. Dette er av hensyn til å ivareta både gris og røkter i situasjoner som kan utgjøre en fare for helse eller sikkerhet.

- **Fødebinger**
Siden forrige stortingsmelding om dyrehold og dyrevelferd har det skjedd store endringer med størrelsen på fødebinger og bruk av denne i svineproduksjon. Arealkravet til fødebinger er 6 m². De siste 10 årene har flere og flere gått bort fra tradisjonelle fødebinger hvor smågrisen etter avvenning flyttes til egne smågrisrom, men i stedet bygget såkalte kombinasjonsfødebinger. I en kombinasjonsfødebinger går smågrisen igjen i bingen etter avvenning fra purka og frem til de selges eller flyttes inn i slaktegrisavdeling, rundt 10 ukers alder. Derfor har størrelsen på bingene økt og er nå på normalt mellom 7,5 til 9 m². Bygges kombinasjonsbingen for stor for å gi smågrisen mer areal etter avvenning kan dette gi utfordringer rundt grising med at nyfødte grisunger ikke klarer å finne igjen purka eller smågrishjørnet. Fødebingen inneholder et smågrishjørne, et avgrenset område der purka ikke har tilgang og smågrisen kan ligge uforstyrret. Hjørnet er normalt oppvarmet med varmelampe og eller gulvvarme for å imøtekomme grisungenes nedre kritiske temperatur på 34 grader celsius.
- **Gulvtype og bingearreal**
En tradisjonell bingebing er inndelt i et gjødselområde og et liggeområde. Liggeområdet utgjør vanligvis 2/3 av arealet og har tett gulv. Gulvet har fall mot gjødselarealet som består av drenerende spalt av betong, plast eller støpejern. Det er ikke tillatt med drenerende gulv i hele bingen, noe som er vanlig i andre land. Bakgrunnen for tett gulv og drenerende gulv er at grisen fra naturens side er et renslig dyr, som skiller mellom liggeplass og gjødselareal. Normalt vil grisen etablere gjødselareal over det drenerende arealet i bingen. Alle griser skal etter regelverket ha et tett, strødd gulv å ligge på, og det skal være plass nok til at alle dyr kan ligge samtidig der.
- **Klima**
Grisens preferanser til underlag er tett knyttet til temperaturen i fjøset og omgivelsene. Temperaturpreferansene varierer med grisens alder og fase i reproduksjonssyklusen til purker. Ved for høy temperatur etablerer ikke grisen avklarte ligge- og gjødslingsområder og resultatet blir møkkete binger. Griser kan ikke svette og er derfor avhengige av å kjøle seg ned når det blir for varmt enten ved å ligge på kaldt eller fuktig underlag. Mange har i dag overbrusingsanlegg for nedkjøling av grisen. Har man stor kapasitet på ventilasjonssystemet vil det på varme dager oppleves som avkjølede med direkte luft på grisen. På kalde dager kan direkte luft oppleves som trekk og dermed skape utfordringer både med møkkete binger og problematferd.

Fôr og vann

Gris føres i all hovedsak på pelletert kraftfôr som kjøpes ferdig, og som er tilpasset den aktuelle dyregruppens behov. Noen produsenter benytter også biprodukter fra næringsmiddelindustri (myse, brød etc.), som kompletteres med kraftfôrblandinger eller malt korn og konsentrater.

Fôret tildeles vanligvis med et automatisk fôringsanlegg, enten som tørrfôr (pellets) eller i en våtfôrblending. Smågris og slaktegris har ofte fri tilgang på fôr fra automat. Dersom dyra ikke har fri tilgang på fôr, eller det nyttes individuell datastyrt fôring, krever forskriften at alle dyr skal kunne ete samtidig. Når det føres i tro (våtfôr eller tørrfôr) skjer tildeling av fôr 3-5 ganger pr dag. Dagens gris utnytter fôret godt og vanligvis gis en fôrmengde tilnærmet appetittfôring.

Drektige purker føres som regel i fôringsbåser eller i fôrtro med hode/skulderskille. Fôringsbåser hvor grisene kan holdes atskilt fra hverandre gir mer ro rundt fôring, jevnere tildeling av fôr og mulighet for individuelle tilpassinger av fôrmengden. Hos ungpurker, hvor behovet for individuell fôrtildeling er mindre, er det mer vanlig med fôrtildeling i troer. I noen få større besetninger brukes datastyrt tildeling av kraftfôr i transponderautomat til drektige purker.

Drektige purker føres vanligvis restriktivt, slik at de skal være i passelig hold og god fysisk form ved grising. I tillegg gis halm, høy, surfôr eller annet fiberrikt fôr som bidrar til metthet og god magehelse.

I laktasjonsperioden gis det et mer konsentrert fôr og en fôrmengde tilpasset purkas appetitt og antall diende smågriser.

Vann tildeles vanligvis med bruk av drikkenipler eller drikkekar, der grisene har fri tilgang. Dette gjelder både ved bruk av tørrfôr (pellets) og våtfôring.

Rotemateriale – Griser skal til enhver tid ha tilgang på tilstrekkelig mengde materiale som de kan undersøke, rote i og sysselsette seg med. Det mest vanlige materiale er halm, høy, ensilasje, sagspon, torv, tre(spon) eller en blanding av disse.

Inngrep

I Norge kastreres så godt som all slaktegris for å unngå kjønnsluk- og smak av kjøttet. De fleste kastreres kirurgisk, mens noen kastreres medikamentelt (ca. 2 prosent). En viss andel råner har ved slaktealder utviklet en kjønnsluk som rundt halvparten av forbrukerne er i stand til å kjenne lukten av. Mange av disse finner imidlertid lukten svært frastøtende, og det anses av kjøttbransjen som helt nødvendig å forhindre at kjøtt med rånelukt kommer på markedet. Det er dyrevelferdsmessige utfordringer ved kirurgisk kastrering av gris og Stortinget vedtok et forbud mot kastrering av gris fra 2009. Iverksettelsen av forbudet er utsatt inntil videre fordi det mangler gode løsninger som ivaretar både dyrevelferd og kjøttkvalitet. Inntil videre kastreres hanngriser kirurgisk med krav til bedøvelse og langtidsvirkende smertestillende, og Norge er det eneste landet der det er krav til at kastrering må utføres av veterinær.

I Norge og EU er det forsket på flere løsninger for å unngå kirurgisk kastrering uten at man har kommet fram til en god løsning. Det er blant annet utprøvd sikker utsortering av hanngriser med rånesmak og rånelukt, avl for lavere nivå av rånelukt og rånesmak, kjønnsseparering av sæd for produksjon av kun hunngriser og medikamentell kastrering med vaksine. Medikamentell kastrering med vaksine er en av løsningene som har kommet lengst. Vaksinen er godkjent og tilgjengelig, men er mindre brukt fordi det ikke er gode nok metoder for å fange opp griser som ikke responderer på vaksinasjonen.

Kupering av halen på smågris for å forebygge senere halebiting er en utstrakt praksis i mange

land. Dette på tross av at flere av disse landene har et formelt forbud mot halekupering og det kun skal brukes dersom en besetning har et problem med halebiting som ikke har latt seg forebygge på annet vis. I Norge har halekupering vært forbudt i, og ikke praktisert på mange tiår. Halebiting er en unormal atferd som bør forebygges gjennom optimalisering av miljøet og andre tiltak enn kupering.

Tidligere ble klipping av hjørnetenner på spedgris utført rutinemessig av hensyn til den lakterende purka ettersom smågris har sylskarpe hjørnetenner som kan skade juret. Denne praksisen ble forbudt i 2009 og nå utføres sliping eller filing av hjørnetennene hos spedgris hvis det er nødvendig av hensyn til purka og kullsøsken.

Spedgris blir født med kun en liten jernreserve og er utsatt for jernmangel. Spedgris gis derfor tilskudd av jern enten i form av pasta i munnen, som injeksjon i nakke/lyske eller direkte i bingen i form av pulver eller torv.

Griser som holdes utendørs roter i bakken med trynet. Slik roteatferd er et grunnleggende atferdsbehov hos gris. I flere land i Europa der utedrift hos svin er mer utbredt, settes det inn en trynering for å hindre at grisene roter opp jorda blant annet for å redusere avrenning og forurensning. Bruk av trynering (knavring) forårsaker smerte og ubehag hos grisen ved roting i jorda som gjør at roteadferden vil reduseres eller opphøre. I Norge hvor utegris en nisjeproduksjon er bruk av knavring forbudt.

Fysisk helse

Sett i forhold til sammenlignbare land er helsetilstanden i norske grisehus meget god, idet Norge er fri for de alvorlige, smittsomme sykdommene. Internasjonalt er sykdommen PRRS (Porcint reproduksjons-og respiratorisk syndrom) en av de mest tapsbringende sykdommen i svineproduksjonen. Norge er et av svært få land i verden hvor denne sykdommen aldri er påvist. Andre svært tapsbringende svinesykdommer som ikke finnes i norsk svineproduksjon er TGE (Transmissible gastroenteritis – smittsom gastroenteritt), PED (Porcine Epidemic Diarrhoea), smittsom grisehoste og tradisjonell svineinfluensa.

I 2009 ble pandemisk influensa A(H1N1)pdm09 virus introdusert i norske svinebesetninger som følge av smitte fra folk. Dette skjedde i forbindelse med «svineinfluensapandemien», og i løpet av høsten/vinteren 2009/2010 ble ca. 40 % av svinbesetningene smittet. Sykdommen er nå endemisk i populasjonen, men fører ikke til store sykdomsproblemer. 2018 ble PRCV (porcine respiratory coronavirus) introdusert til norske svinebesetninger. Antistoffer mot viruset ble først påvist i Rogaland og det er uvisst hvordan smitten (viruset) kom inn i Norge og deretter ble introdusert i svinebesetninger. Viruset har ikke ført til sykdomsproblemer i Norge.

Næringen selv har gjennomført saneringsprogrammer, slik at den norske svinepopulasjonen i 2022 ansees som fri for skabb og smittsom grisehoste (infeksjon med *Mycoplasma hyopneumoniae*). I mange besetninger er det de siste årene gjennomført vellykket sanering for å bli kvitt svinedysenteri (en type diaré) og smittsom lunge- og brysthinnebetennelse (infeksjon med *Actinobacillus pleuropneumoniae*). Nysesjuka (infeksjon med toksinproduserende *Pasteurella multocida*) forekommer svært sjelden.

Besetninger som er fri for infeksjon med *Mycoplasma hyopneumoniae* (som gir smittsom grisehoste), *Actinobacillus pleuropneumoniae* (som gir smittsom lunge- og brysthinnebetennelse), tosinproduserende *Pasteurella multocida* (som gir nysejuka), *Brachyspira hyodysenteriae* (som gir svinedysenteri) og skabb kalles SPF (Spesifikk PatogenFri). Utviklingen går i retning av at flere og flere svineprodusenter gjennomfører saneringsprogram for å oppnå SPF-status. Alle norske foredlingsbesetninger skal ha SPF-status innen 1. juni 2024.

Det er innført helsekort i alle svinebesetninger, der samtlige behandlinger skal noteres. Alle veterinærbehandlinger registreres i et sentralt register, enten av behandlende veterinær eller av produsenten på bakgrunn av behandlingsavtale med lokal veterinær. Bare ca 10 % av alle rapporterte behandlinger er sykdomsbehandlinger. De resterende 90 % av behandlingene er kastrering av hanngriser eller forebyggende behandlinger, stort sett vaksinasjoner. Vaksinasjon er et viktig forebyggede sykdomstiltak i norske svinebesetninger.

Ledd lidelser hos spedgris utgjør størstedelen av alle behandlingene. Diare hos spedgris utgjør ca 3-5 % av alle rapporterte behandlinger. Diare hos spedgris har blitt drastisk redusert de siste ti-årene på grunn av systematisk vaksinerings av purkene. Grisingsfeber (MMA, mastitt, metritt og agalakti) rammer purker kort etter fødsel og utgjør ca. 3-4 % av det totale antall behandlinger.

Dødeligheten hos spedgris har blitt redusert fra 15,3 % i 2011 til 12,0 % i 2022, til tross for en økning i antall levendefødt fra 13,0 i 2011 til 14,9 i 2022 (Ingris årsmeldinger 2015 og 2022). Dette er lavere enn for eksempel i Sverige, hvor spedgrisdødeligheten i 2022 var 16,6 % (Gårds- og djurhalsan1) og Danmark, hvor spedgrisdødeligheten i 2021 var 15,2 % (SEGES2).

Utvidet sykdomsregistrering (USR) gjøres av Mattilsynet i forbindelse med kjøttkontroll og omfatter et sett definerte diagnoser for hver dyreart. Tall fra utvidet helseregistreringer (USR) av gris på slakteriene viser at om lag 6 % av grisene har hjertesekk- og/eller brysthinnebetennelse ved slakting³. Denne lidelsen skyldes ofte infeksjon med *Actinobacillus pleuropneumoniae*. Det har vært en nedgang siste året, noe som delvis kan tilskrives at en større andel av produksjonen skjer i SPF-besetninger, hvor denne bakterien ikke er til stede i besetningene. Også når det gjelder griser med lungebetennelse er det en nedgang siste året. Andel griser som er registrert med kort hale er dramatisk redusert de siste årene, fra i underkant av 7 % i 2017 til ca. 1,5 % i 2021³. Den samme nedgangen ser en når det gjelder griser med halesår, hvor andelen er redusert fra ca. 2,5 % i 2017 til ca. 1,1 % i 2021³. Årsaken til denne nedgangen skyldes trolig større fokus på halebiting som problem og dermed endrede driftsrutiner i besetningene.

Forekomst av skuldarsår hos purker har også vist en positiv utvikling. USR-tallene viser at bare ca. 0,7 % av purkene hadde skuldarsår ved slakting³. Mye av dette kan tilskrives avlstiltak som er iverksatt de siste 10 årene, blant annet ved innkryssing av Topigs Norsvins Z-line purke i norsk landsvin. Denne kryssningspurka (TN70) er det dominerende mordyret i smågrisproduserende besetninger. Norsvin oppgir at det fra 2008 til 2020 har vært en reduksjon på ca 70 % i forekomst av skuldarsår i avlsbesetningene.

Osteokondrose er en utviklingsrelatert lidelse som kan føre til haltet, og lidelsen har en genetisk sammenheng til rask tilvekst tidlig i grisens liv. I 2008 innførte Norsvin, som første avlsselskap i verden, CT scanning av alle potensielle avlsråner. Osteokondrose kan detekteres ved hjelp av CT-bilder, og i 2012 ble osteokondrose inkludert i avlsmålet hos de to svinerasesene det drives avl på i Norge. Dette har medført at frekvensen av osteokondrose har blitt redusert, både for duroc og landsvin samtidig som en har kunnet selekere for økt tilvekst tidlig i grisens liv. Objektive tall eller anslag for forekomsten av osteokondrose finnes ikke.

1 <https://www.gardochdjurhalsan.se/wp-content/uploads/2023/04/Smagrisprod-medel-2022.pdf>

2 https://www.landbrugsinfo.dk/-/media/landbrugsinfo/public/4/5/4/notat_2204_landsgennemsnit_produktion_grise_2021.pdf

3 <https://www.animalia.no/contentassets/230925d6c1af4b458b9bfed7cff05aef/228470-kt22-hele-korr12-dsc.pdf>

Avl

Den organiserte svineavlen drives i regi av Norsvin. Avlsarbeidet er basert på et mindre antall utvalgte foredlingsbesetninger, der potensielle seminrånere rekrutteres fra. Disse besetningene har en spesielt god helsestatus. Ved utvelgelse av avlsrånere brukes først og fremst informasjon om rånene selv og dens slektninger.

I norsk svineproduksjon benyttes inseminasjon med fersk sæd. Naturlig paring skjer bare unntaksvis. Sæden kommer fra Norsvins seminastasjon på Hamar, som er den eneste godkjente seminastasjonen i Norge. Bonden selv kan få opplæring i å utføre inseminasjon på egne purker.

Svineproduksjonen baserer seg i stor grad på bruk av krysningsdyr. Det skiller mellom morraser og farraser, og purkematerialet som er i Norge er en kombinasjon av morrasene norsk landsvin og Topigs Norsvin Z-line (en yorkshirerese). Krysningspurkene blir inseminert med sæd fra en farrase, enten duroc eller hampshire, slik at slaktegrisen er en tre-rasekryssing. Norsvin driver avl på landsvin og duroc, mens Norsvins datterselskap Topigs Norsvin driver avl på Z-linja. Norsvin har én besetning med Z-line purker. Til denne importeres sæd for å lage Z-rånere som overføres til Norsvins seminastasjon.

ScanPig (som eies av Kjøtt- og Fjørfebransjens Landsforbund) har én besetning med hampshirepurker. Til denne besetningen importeres sæd fra Sverige for å produsere rånere til Norsvins seminastasjon og til enkelte bruksbesetninger.

Avlsarbeidet drives på renrasede dyr, og avlsarbeidet på landsvin og Z-line optimaliseres for å gi en best mulig mordyr (TN70). De siste 20 årene har avlsarbeidet på morrasene vært fokusert mest på velferdsegenskaper, som blant annet reduksjon av spedgrisdødelighet, økt antall spener, økt melkeevne hos purka, redusert forekomst av skulderrår, bedre hold ved avvenning, redusert forekomst av osteokondrose og eksteriøregenskaper som fremmer gode og holdbare dyr. Hele 38 ulike egenskaper inngår i avlsmålet for norsk landsvin.

Avlsarbeidet på farrasene duroc har stor vekt på rene slaktegriseegenskaper, som fôrforbruk, tilvekst, kjøttkvalitet og robusthet. Det er altså ulike avlsmål for de ulike rasene som i sum gir et best mulig mordyr og en effektiv slaktegris. Gjennom avlsarbeidet har man fjernet problemet med stressdød hos slaktegris ved å ha utelukket dyr som var bærere av et gen som medfører lav toleranse for stress (halothangenet).